

CSENDŐRSÉGI LAPOK

Szerkeszti és kiadja a M. kir. Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztő-bizottsága.

ELŐFIZETÉSI ÁRA: Félévre — 6 korona.
Egész évre 12 korona. Negyedévre 3 korona.

Megjelenik
minden vasnap.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
Budapest, IV. Egyetem-utca 4 sz.

A csendőrök elmebajairól.

Írta: dr. Pándy Kálmán a lipótmezei m. kir. áll. elmegyógyító intézet főorvosa. (Vége.)

Epilepsiája, vagy idesorozható betegsége öt csendőrnek volt.

1. B. S. nőtlen, 28 éves csendőr 1894-ben három hónapot töltött az intézetben, meggyógyult.

Egy testvére *idióta* volt. Ő maga részegeskedni nem szokott. 1892-ben *syphilit* acquirált, két év óta főfájásai vannak s ilyenkor nem tud magáról, ilyenkor erőszakoskodik, de ezt csak hallomásból tudja. Szédülései vagy öntudatlan éjjeli nyugtalanságai után napokig bágyadt és lehangolt. Pupillái a katonakórházban renyhén reagáltak, inreflexei fokozottak voltak.

2. Sz. I. 27 éves, nőtlen csendőr 1896—97-ben hat hónapig volt nálunk, meghalt tudóvszben. 1895-ben úgy vette észre, hogy ételébe mérget kevernek, hogy csendőrtársai kigúnyolják. Ilyen képzeldések hatása alatt *egy csendőrlársát karddal összekasabolta*, aztán kiugrott az ablakon és meztelenül barangolt a földeken, majd bejött a városba és a kerítéseken át ugrálva egy házban zavarosan tánczról lakodalomról beszélt. 1894-ben *syphilise?* (herelobja) volt. Reflexei normálisak, a Lipótmezőn típusos epilepsiás görcsöket észleltek nála.

3. S. V. 26 éves nőtlen csendőrszervező. Baja állítólag ijedésből származott. Nyomozás közben egy cigányt agyonlőtt s neki három napig kellett a halott mellett maradni, félni kezdett, hangokat hallott. Szédülései jöttek, *képzelt ellenségei ellen kétségbeesetten védekezelt*, típusos epilepsiás rohamokat észleltek nála.

1896-ban egy évi bentartás után gyógyulatlanul lett elboacsáva.

4. L. K. 31 éves, nőtlen csendőr 1898-ban az intézetben töltött öt hónap után gyógyultan távozott. Három évvel előbb lőről leesve két óra hosszat eszméletlenül feküdt a földön, 1895-ben húgycső folyást és *nemi fekélyt* szerzett.

Ebben az évben emlékezetnélküli állapotok jöttek rája. Baját 10—25 percczel előre megérzi, tarkóján fájása támad, mely homlokáig terjed. Pupillái élénken reagáltak.

5. D. Gy. 26 éves, nőtlen csendőr 1898/99-ben három hónapig volt nálunk, gyógyultan távozott, az állapota azonban újra aggodalomra adott okot, ezért 1899. évi április hó 11-én újra beszállították. Három hó múlva mint elmebeteg lett elboacsávta.

Állítása szerint már tizenhárom éves korában leesett egy lőről, nem tudott magáról, szédülései kivált boros időben később is jöttek. Nem tudja, hogyan jutott a kórházba. Arról sem tud, *hogyan éjjel szolgálati fegyverével az istállóban és kertben járkált.* — A kórházban éjjel ágyából felkelt, vizet ivott, kibámult az ablakon s reggel az egészről nem tudott semmit, mások kiugrik az ágyból s mereven maga elé bámul. Egy jelentés megírására szólítva fel, nyugtalan lesz, homlokát ránczolja, szemével pislog, szapora rágó mozgásokat csinál, majd görcsös sírásba és jajgatásba tör ki. Délután az egész dolgról nem tud semmit. Reflexei normálisak voltak.

Az adatok szerint úgy látszik, hogy a betegnek epilepsiás állapotai már a csendőrséghez belépése előtt is megvoltak.

Ezen öt eset mind fiatal 26—31 éves csendőrökre vonatkozik. Az egyiknek *syphilise* volt, másinak herelobja, a harmadiknál a baj oka ismeretlen, a negyediknek lágyfekélye volt, (valószínű, hogy ez, mivel főfájások s epilepsiás állapotok követték, szintén syphilis volt) az ötödiknek baja valószínűleg már a csendőrséghez való belépése előtt is fent állott.

Iszákossági elmebaj három volt az ötven eset között.

1. Cs. S. 37 éves címzetes őrmester 1895/96-ban tizenegy napig volt nálunk.

Atyja iszákos, őcsese epilepsiás, egy másik testvére elmebajos volt. Ő maga 1883-ban *syphilit* szerzett, melyet rendszeresen gyógyított. Baja folyton visszatért, e miatt már az életét is megunta. 1894 óta kínzó főfájásai vannak, nem tud aludni, anyagi gondjai is voltak, a miatt gyakran *őrvárátát is ellévesztette, képzeldéseiből kifolyólag öngyilkosságot akart elkövetni, de a golyó feleségét ölte meg, egy másik alkalommal is öngyilkosságot akart elkövetni.* A katonakórházban eszközölt vizsgálatnál pupillái térdrenyhén reagáltak, bal orrajki barázdája elsimult, térdreflexei gyengültek. Nálunk a beteg elmondotta, hogy egy év óta pereskedik az apósával, ez elkeserítette, ez idő óta bort és pálinkát iszik, *néha egész nap ivott, naponta három liter bort, ezenkívül pálinkát és sört is.* A nálunk történt vizsgálatnál pupillái egyenlők voltak, jól reagáltak, bal arcfele kissé elsimult volt, beszédközben arczizmai rángatóztak. Az írásbeli munka nehezeére esett, sok hibát csinált, betűket, szótagokat kihagyott és egymással felcserélt.

Valószínű, hogy ezen eset lueses fertőzést követő paralysis volt, a mely szépen javult s a Lipótmezőn már jobb lefolyásu betegségnek látszott. Lehet, hogy a beteg iszákossága a már lappangó paralysis következménye volt. Gyógyultan távozott.

2. T. Zs. 28 éves nőten csendőrösvezető 1899-ben öt hónapig volt nálunk, javultan távozott.

A hivatalos adatok szerint két év óta mértéktelenül iszik, elhagyta a laktanyát, koresmáról-koresmára járt. Ismétetlen büntetve lett. Kórházba szállítván, itt nagyfoku reszketés s egyik testfelének bénulását constalták nála, napokig etetni kellett s csak egy hónap mulva tudott talpra állani, pupillái renyhén reagáltak, beteg még három hónap mulva sem volt teljesen észnél, valószínű, hogy az iszákossága agyhártyavérzést okozott.

3. B. I. 30 éves nőten csendőrösvezető 1905-ben hét heti itt tartózkodás után gyógyultan lett elbocsátva.

Atyja iszákos volt, ő maga minden reggel pálinkát azoknivül bort, sört is iszik. 1904-ben lágyfékélye volt. Ugyanezen az évben az órsról karabély nélkül oldalfegyverrel elutazott és este tíz órakor meztitláb, cipőjét kezében tartva egy idegen örsre tért be. — Kórházba szállították, honnét állapota javulásával szabadságra bocsájtván ismét sok kávéét és rumot ivott, heves főfájások lepték meg, nyugtalan és aggódó lett, a csendőrkerület parancsnokságnak öntudatlan állapotban egy levelet írt, mely miatt ismét kórházba szállították. Képzeldései voltak, hogy egy detektív kiséri, a kit ő le fog vágni. Pupillái egyenlőtlének voltak, mindkettő szabálytalan alakú, rendszerl renyhébben reagáltak, a jobb sympomatikus redő elsimult, inreflexei fokozottak, beszédje következtelen, ellentmondó volt.

Ez az eset sem tiszta iszákossági elmebaj, úgy látszik chancere után fejlődött dementia (paralysis?), a mely szépen javult s adataim szerint teljes gyógyulással végződött.

Tipikus, iszákosságból közvetlenül fejlődő elmebaj a három közül egyik esetben sem volt, az első és harmadik esetben valószínű, hogy a betegségnek inkább a neml fekélyekhez (első esetben lues, másodikban lágú? chancere) társult dementia okozta, a mely viszont jellemváltozásból és iszákossághoz vezetett. Mindkét esetben a szembogarak renyhe reakciója s az arczideg paresis elsősorban lueses agybántalomra, épen paralysisre utalnak. Ezen a chanceret egy-két évvel követő psychikus tünetek, az első esetben antilueses kúra mellett teljesen eltűnhettek. *Mindenestre tanulságos, hogy az iszákossági elmebajok három esete közül kettő neml fertőzéssel áll kapcsolatban, másrészt a huszonnyolc paralytikus közül tizenegynél van feljegyzve, hogy ivott.*

Milyen veszedelmek a csendőrségnél ezek az iszákossággal kapcsolatos elmebajok, azt ez a három eset is bizonyítja.

Neurasthénias elmezavara egy csendőrnél: volt az intézetben.

Th. A. 31 éves, nős csendőrmester 1903/904-ben hat hónapig volt nálunk, javultan lett elbocsátva.

A katonaságnál kankója volt, 1898 óta nagy fejfájásai vannak, két év óta lehangolt, öngyilkossági gondolatai vannak. Egy ízben feleségét minden ok nélkül kiméltetlenül megverte s mindenkit leglyilkolással fenyegetett. Szolgálatban egy embert lényeges ok nélkül megvert. Szédülései voltak, indulatosságaira s mi azután történt homályosan vagy egyáltalában nem emlékszik, sirva fakad, hogy nem tud úgy gondolkozni, mint azelőtt s ezért csendőrségi szolgálatra alkalmatlan lett. — Nemi képessége csökkent, nyilamló fejfájásai vannak, igen feledékeny, képzeldései, hanghullásai vannak, a beszéd nehezeze esik, könnyen felingerül, máskor elérzékenyül. Ezen eset a feledékenység, szédülések, rossz emlékezés, nyilamló főfájások és nehéz beszéd miatt paralysisre gyanus.

Mámját csak egy betegnél találtam.

M. P. 26 éves csendőr két ízben volt nálunk, de állítólag már tizenhat éves korában is háromszor volt ilyen baja.

Felvételenél rendkívül nyugtalan, nagyzással beszél, nyugtalansága időnként teljes zavartsággá válik, tréfál, össze-vissza fecseg, nyelve és kezei reszketnek, pupillái jól reagáltak, térdreflexe fokozott volt; 1893 és 1894. évben öt-hét hónapi itt tartózkodása után gyógyultan távozott.

Összefoglalva eseteimet, azokból a következő tanulságokat lehet levonni:

Mindenekelőtt az elmebajok különféleségeit illetőleg a mint láttuk az 50 csendőr közül paralysisre volt 28 csendőrnél (56%), hevenyzavartsága 7 csendőrnél (14%), epilepsziás elmebaja 5 csendőrnél (10%), tébolyodottsága 5 csendőrnél (10%), alkoholos elmebaja 3 csendőrnél (6%), mániája 1 csendőrnél (2%), neurasthénias elmebaja 1 csendőrnél (2%).

A baj okait illetőleg az esetek legnagyobb számában *syphilit* találtunk; említettem, hogy a paralytikusok között 78%-ban sikerült kimutatnom, ezenkívül egy epilepsziásnak, az iszákossági elmezavarban szenvedőnek volt biztosan, két epilepsziásnak s egy iszákossági elmebajban szenvedőnek, valószínűen syphilise. Paralysisnél a syphilit állandó oknak vehetjük; igen sokoldalu vizsgálatok teljesen összevágó biztos eredménye, hogy paralysisist csak az kap, a kinek syphilise volt, a mi természetesen távolról sem mondja azt, hogy minden syphiliből paralysis lesz.

Igy az 50 elmebajos csendőr közül 33-nál volt biztos vagy valószínű lues, a mi 66%-ot, az esetek $\frac{2}{3}$ részét jelenti. Tanulságos, hogy a lues mint betegség ok, a felsorolt esetekben csak a paralysisnél, epilepsziánál s alkoholos elmezavarnál fordul elő. Utóbbi esetben természetesen így érte a dolgot, hogy a lueses agybetegség gyengelműjséget, jellemmegváltozást okoz, ez teszi lehetővé, hogy az előbb rendes magaviseletű, jórávaló

csendőr megdondolás és önuralom nélkül iszik. Említtem különben, hogy épen ezen két eset, hol az iszákos csendőröknek előbb syphilitikus volt, nem tipikus iszákosság elmezavar, hanem inkább jó lefolyású demens zavartság volt.

Tanulságos az is, hogy az esetek legnagyobb számában, azon eseteket érve csak, hol a syphilis volt a betegség oka, ez 84%-ban (28 eset) paralytis okozott s csak elenyésző kis számban epilepsias elmezavart vagy iszákosságot.

A lueses elmebajok sajátossága az is, hogy későn, nyolcz-tíz évvel a fertőzés után, lappangva lépnek fel, épen azért az öregebb csendőröket érik. Említettem, hogy az elmebajos csendőrmesterek 81% a agylágyulásban betegedtek meg.

Egyéb okok alárendelt számban szerepelnek. Leggyakrabban fordul elő az ivás. Említettem, hogy a 28 paralytikus között 10 mértéktelenül ivott, egy csak mértéktelenen, itt természetesen a mig bizonyos, hogy az iszákosság paralytist nem okoz, másrészt, a mint ezt már említettem, az esetek egy részében a lueses demencia vezetett éppen iszákossághoz. Más bajoknál iszákosság ritkábban fordul elő. Így a hevenyavartság hét esetében egyszer, a paranoia öt esete közt szintén egyszer. Ezen bajnál említettem, hogy a tébolyodottság, ha nem közvetlenül iszákosságból vagy luesből fejlődik, úgy leggyakrabban a szülők iszákosságából vagy luesből származik. Ezen máshol gyűjtött tapasztalatokból nyert állítást, részletes adatok híján, eseteinkkel igazolni nem tudjuk, de természetesen a körök ilyen irányu kutatása a legnehezebb feladat, mely rendszerint a leghiányosabb adatokhoz vezet. Az 50 eset közül mindössze négy pozitív följegyzést találtam. Két paralytikus közül az egyiknek anyai nagyanyja volt elmebeteg, a másiknak állítólag atyja agylágyulásban halt meg, anyja epileptikus volt. Ez a beteg maga testi degeneratio kifejezett tüneteit mutatta. Egyiknek baját sem tarthatom közvetlenül terheltségből származottnak, mert mindkét betegnek syphilise volt s ez maga elég a paralytisishez. Öröklött paralytisisről csak puerilis, juvenilis-esetekben lehet szó s alig lehető, hogy ilyen egyének a csendőrséghez jussanak. Sulyos terheltségi bizonyíték az, ha epilepsias betegnek testvére idiota volt; ez az idiotismus és epilepsia ismét leggyakrabban a szülők iszákosságából vagy luesből származik. Nagyon tanulságos, hogy két iszákossági elmebajban megbetegedett csendőrről van feljegyezve, hogy az apjuk is iszákos volt. Ugyancsak iszákos volt egy paralytikusnak az apja is. Ilyen esetekben nem csak a szülők iszákosságát követő veleszületett aggyöngöséget, szellemi debilitást tekintem a kicsapongó vagy iszákos életmód okának, hanem az esetek nagy számában, a gyermekkorban otthon megszokott életmódot is.

Nem akarom elfelejteni annak hangsúlyozását, hogy a lues szörnyű szerepében az elmebajok produktiójánál az ital is segít. A tisztafejű ember, még ha nincs is

arra kitanítva milyen nyomorságba jut az egész életére az, a ki magának syphilit szerez — megdondolásával, előrelátásával, izlésével védekezni fog az olyan kalandok, vagy élvezetek ellen, — a melyek nyomán bujakkoros fertőzés szokott járni. A józan, intelligens embernek ez a természetes fegyverét egy pohár bor, egy-két korty pálinka is elveheti. A nem érzés, épen olyan ép, erőteljes, válogatott férfiaknál, minők a csendőrök, maga is veszedelmes mámor. Minimalis mennyiségű alkohol kell hozzá, hogy az illető halálos bajnál nagyobb veszedelemben szédüljön. *Meggyőződésem az, hogy az ital mérsékleten is, a bujakkór és az agylágyulás legnagyobb heritői közé tartozik.* Nem egyszer láttam, hogy kifogástalan, komoly, minden könnyelműségtől tartózkodó emberek, egy ünnepi mulatság után, mámoros fővel bujakkór szerettek maguknak s ezzel legalább is az egész életen át kísérő gondot.

Nagy sulyt szokás helyezni az elmebajok okai között az agy túlfárasztásának, a szellemi kimerülésre. Ennek jelentőségét adataim igen csekélynek mutatják.

Egyetlen esetben találok azt, hogy a különben reális iskolát végzett fiatalember, csendőrtisztí vizsgára készül s közben hevenyavartság tör ki rajta. Hozzájárul a kimerülés okozta, azt bizonyítja a gyógyultan elbocsájtott s csakhamar újra a Lipótmezőre felvett beteg halála, melyet az agyhid diónyi daganata okozott. Nem kell bizonyítgatnom, hogy ilyen daganatok kimerülésből nem származnak. Természetes dolognak tartom, hogy a supponált kimerülés a kemény és lágy agyhártyák sulyos gyuladást, tehát a paralytist sem okozhatja. Ez a kimerülés épen a paralytisisnél mindig hiányzik s abból, hogy valakinek agylágyulása van, semmikép sem jogos azt következtetni, hogy szellemileg is túlerőltette magát. Bizonyosan tudjuk, hogy a szellemileg jóformán teljesen tetlen prostituáltak rendkívül nagy számban lesznek paralytikusok, épen azért, mert syphilitikus is rendkívül gyakori.

Más dolog az, hogy a sorvadni kezdődő paralytikus agyvelő a mindennapi munkát sem bírva, kimerül és hamar kifárad. Ez következmény és tünet, nem pedig ok. Így paralytisisem kilenczedik esetében a 45 éves csendőr 10—12 év előtt lues acquirált (minden paralytikusnak volt lues, de itt a körrajzi adatok között is határozottan meg volt), panaszokodik, hogy három év óta fáj a feje, nehezeze esik a szolgálat, elveszítette a gondolkodási képességét.

Egy másik (19.), kinek szintén syphilise volt, két év óta feledékeny, társai figyelmeztetik, ha itt-ott hibázott valamit.

Még tanulságosabb a 22-ik eset. K. I. syphilit szerezett, hét évvel később kifáradtnak érzi magát, több ízben hiába érkeztet szabadsgot, ezért megszököik. Korházába vive paralytisis kétségtelen jeleit találják nála. Ilyen symptomás kimerülést csak a paralytisisnél találtam, de természetesen hevenyavartságnál s más kórformáknál is előjöhet.

A tanulmányom alapját tevő 50 csendőr életkora is megvilágít egyes dolgokat. A mániában, epilepsziás elme-zavarban, hevenyzavartságban s tébolyodottságban, neurasthénias elmezavarban szenvedő 19 beteg között egy sem volt 32 évnél idősebb. Ezek a bajok mind 25—32. év közé estek.

Három iszákossági elmezavarban szenvedő betegünk között csak egy volt 37 éves, itt előrement lues volt, úgy látszik, igazi oka bajnak. A másik két beteg 28—30 éves volt.

Ezen adatoktól szemközt a 28 paralytikus között csak 12 volt 32 évnél fiatalabb, a többi mind idősebb. Ez, a mint már említettem, természetes következménye annak, hogy a paralytis 15—20 év múlva szokta követni a luest, melyet a csendőrelégység rendszerint a katonaságnál szerzett. A kórformák ilyen életkor szerint való különválása eredményezi azon szintén igen tanulságos viszonyt is, hogy 22 nem paralytikus között csak két őrmester volt (9%), míg 28 paralytikus között nyolc őrmester és egy hadnagy (32%).

Tanulmányom kezdetén hangsúlyoztam, hogy a veszedelmes fegyverekkel ellátott, különösen felelősségteljes és kényes hivatású csendőröknel, az elmebajoknak is különös jelentőségük van. Ezt egész jelentőségében megítélni természetesen csak a vizsgálati iratokból, a szolgálati okmányokból lehetne, de ilyen irányu adatokat az orvosi iratokban is találtam.

Egy paralytikus csendőrörvezető czigánytömeget látott magafelé közeledni, ebbe bele lőtt. Sz. Z. háromszor kísérlet meg öngyilkosságot, szolgálattértséssel, önkényes eltávozás büntetével, fegyelem és rend elleni vétséggel volt vádolva. Egy csendőr társát agyonlőtte s paralyissal a Lipótmezőre került. Gy. I. összeveszett egy csendőrtársával, agyon akarta magát löni, meg kellett kötözni, paralyissal volt. F. K. szintén paralytikus három ízben követelt el öngyilkossági kísérletet, először azért, mert nem kapott szabadságot. Sz. Gy.-t kórházba szállítása előtt a hadi törvényszék három óra ítélté volt el. (Paralytikus.) F. L. tébolyodott melbe lötte magát, ujját vágta le egy szecsakavóval, majd a kórházban kísérlet meg öngyilkosságot. Egy másik, kit bevenyzavartsággal vittek kórházba, megtagadta a szolgálattévo csendőrnek az engedelmességet s egyik társára rárohant, hogy az miért akarja őt elpusztítani? Egy csendőr zavart állapotban koremsába ment, ott a czigányok megverték, kardját elvették, hüvelyét összetörték. N. M. (hevenyzavartság) két ízben öngyilkossági kísérletet követett el.

Sz. I. (epilepsziás) úgy vette észre, hogy csendőrtársai kigunyolják, ezért egyet közülök karddal összevagdalt, aztán kiugrott az ablakon és mezitelenül barangolt a földeken. D. Gy. éjjel szolgálati fegyverével, öntudatlan állapotban az istállóban és a kertben bolyongott. Th. A. (neurasthénias elmezavar) beteg állapotában feleségét kíméletlenül megverte és mindenkit legyilkolással fenyegetett, szolgálattában egy embert ok nélkül megvert.

Cs. I. (iszákosság) öngyilkossági kísérleténél maga helyett a feleségét lötte agyon.

Még az elmebajos csendőrök sorsáról kell valamit szólnom. Itt csak arra szorítkozhatom, hogyan lett a beteg az intézetből elbocsátva; mi lett vele azután, arról, kivételesen csak akkor tudunk, ha a beteg hozzánk visszakerül.

Említettem, hogy 28 paralytikus csendőr közül meghalt nálunk 14, egy az Angyalföldre ment, hét javultan távozott, öt gyógyult, egy ma is itt van.

Mi lett a gyógyult betegekkkel, kik közül a legrégebbi hét év előtt távozott tőlünk — erről nincs tudomásunk. Hogy tényleg meggyógyultak, kizárva nincs, de a második eset, kit 1883-ban gyógyultan bocsájtottak el a katona-kórházból, csakhamar visszakerült s tőlünk az Angyalföldre szállították, hova akkor a gyógyíthatatlan betegek mentek.

Igen tanulságos a 25-ik paralytikus Sz. Gy. beteg. Két évi ideges betegeskedés után a honvéd-kórházból alig észlelhető kezdetleges tünetek miatt hazabocsájtják, rövid idő után visszakerül a kórházba s most constatálják rajta a paralyisist. Tőlünk egy év előtt gyógyultan távozott. Egy más paralytikus szintén két ízben volt a honvéd-kórházban mint elmebeteg, tőlünk javultan távozott.

Említettem azon hevenyzavartságból gyógyult esetet, melyet — pár hó múlva visszakerülve — agydaganat ölt meg nálunk. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy ne lett volna az elbocsátás idején gyógyult, csak azt illusztralom, hogy ezen gyógyulások, néha nagyon rövid ideig tartanak. Tanulságos T. I. esete is (hevenyzavartság). Ez fél évig tartó elmebajából felgyógyulva lett csendőr. D. Gy. gyógyultan elbocsájtott epilepsziást is nyugtalanító magaviselete miatt csakhamar a Lipótmezőre hozták vissza, innét mint nem elmebeteg távozott, holott előbb a szolgálattban való viselkedése határozottan abnormus volt.

Igy bemutatva és ismertetve a rendelkezésemre álló anyagot, azt kell még fejtegetnem, hogyan lehet küzdeni a csendőrök elmebaja ellen, mit szükséges, legalább is nézetem szerint, mit volna jó ebben az ügyben tenni.

Első sorban is meg kellene akadályozni azt, hogy elmebajos vagy erre hajlammal bíró egyének a csendőrség kötelekkel felvéessenek, másodsorban meg kellene ömni az így megválogatott csendőröket az elmebajról harmadszor intézkedni kellene, az oda akár csirájában berült, vagy ott szerzett elmebaj ellen. Mindez, könnyen érthetően nem csak a csendőrségnek, de a közönségnek, az egész országnak is érdeke.

Az első pontot illetőleg a magyar királyi csendőrök számára kiindost szervezeti utasítás 19. §-ának 5. pontja, a csendőrséghez felveendőtl. tőkéletes hadiszolgálatképességet köt ki. Ez alatt teljes testi és szellemi épség értendőik, elmebajos egyén tehát csendőr nem lehet. Elgendő biztosítéket ebben a pontban nem találók,

Kívánatosnak tartanám, hogy a csendőrszolgálatra jelentkező megkérdettség, nem-e fordult elő családjában elmebaj, nehéz nyavalya, avagy iszákosság. Ennek hivatalos uton is utána kellene kérdezni, hiszen ez sokkal kisebb jelentőségű állásoknál is megtörténik. Meg lehetne követelni egy életleírást, a mely számat ad arról, hogy a katonaság, illetve a csendőrségig hol fordult meg, mivel foglalkozott az illető. Ebből igen sokat lehet megtélni; a helyét, foglalkoztatását gyakran változtató ember mindig bizonyos kétséget kelt az iránt, hogy komoly, következetes munkára is való. Láttuk, hogy egy tébolyodottságban megbetegedett csendőr szolgálata előtt három évig egy ferenczrendi kolostor tagja volt, majd távirazzattal foglalkozott. Ezen két foglalkozás közül az első nem igen biztat arra, hogy jó csendőr lesz valakiből. A három egymást követő pályaváltoztatás meg éppen bizarr gondolkodásra utal. Vallási tébolyodottság tört ki az illetőnél, azért lehet, hogy már a barátokhoz is abnormis mozgatók vittek. Az állhatatlanság igen gyakran gyöngélművészeire utal, az pedig egyáltalán nem kívánatos, hogy a csendőr gyöngélmű ember legyen. Bizalmatlansággal kell fogadni azokat is, kiknek szülei elmebajosok, iszákosok, vagy rossz életiek. Ilyen ösöktől igen gyakran kevesebb értékű, gyöngélműjű, gyenge jellemű, rossz hajlamu emberek származnak, jó, ha megövjük tőlük a csendőrséget, főként, ha az illető eddigi életfolyása is erre int.

Természetesen nem akarnám, hogy az apák bűneit ok nélkül felrójuk a fiuknak, elmebeteg vagy iszákos embernek is igen jóra való, csendőrszolgálatra is alkalmas fia lehet, erről az előélet, a katonaságnál való viselkedés fog beszélni, de nélkülözhetetlennek tartom, nem csak ebben, de minden esetben, hogy a csendőrséghez jelentkező orvosi vizsgálatnak vetessék alá, melynél különös súly fektetendő az ideg- és elmebajok vizsgálatára, koponyalkotásra, szemek és főbb érzőszervek működésére.

Különös fontosságúnak tartom a csendőrszolgálatra jelentkezők iszákosságának, syphilisének kutatását. Mindkét dologról már a hadsergnél gyűjthetnek adatokat s az illető katonakönyvébe beírhatják, másrészt a jelzett szakorvosi vizsgálat mindkét bajnak nyomait találhatja meg. Előbbire a nyelv és kezek reszketése, tartós garat-, és gyomorhurut, nyugtalan, feljédo alvás, utóbbira leukoplakia, pupilla differentia renyhe reakcióval, szem- és arcizom paresis utalnak. Sem az iszákos, sem a bujakóros ember csendőrnek nem való. Hogy a luesses embert ne vegyék fel, erre a lipótmézei szomorú statisztika int. Láttuk, hogy a csendőrök elmebajának legalább kétharmadrészt, 66%-ot a bujakór okozza. Természetesen a luesses jelöltek kizárásával nem akadályozzuk meg azt, hogy valaki elmebajt kapjon azon syphilisből, melyet a csendőrségnél szerzett, de ez, éppen mivel az elmebaj a luess rendszerint 10—20 év múlva követi, valószínű, hogy akkor tör ki az illetőn,

mikor a csendőrséget már odahagyta; hogy nem mindig akkor, azt eseteim mutatják. Itt csak futólag említem, hogy a bujakór és iszákosság ellen, nemcsak a leendő csendőrségre kellene védeni a katonáknál, hanem sokoldalú országos érdekből is.

Tudjuk, hogy a vasutások legnagyobb része is a kiszolgált katonák közül kerül ki s ennek legnagyobb része, ha elmebeteg lesz, szintén bujakóros bajt, agylágyulást kap, de ettől eltekintve is az iszákosság és a bujakór ellen küzdeni országos érdek. Rendesen tanítani kellene a katonaságnál, a legénységig, éppen úgy, mint a füstli iskolákban, hogy milyen szörnyű veszedelem a bujakór és az iszákosság, — erre tanító alkalmazni feleletet íratni, — ezen kívül minden héten lehetőleg hétfői napon meg kellene vizsgálni a legénységet s a nem betegségnek rendszeres gyógyítása iránt intézkedni; bujakóros katonáknál a szolgálatból való elbocsátásuk alkalmánál írásban is kellene figyelemztetni, hogy syphilisüket — akár jelentkezett tünet, akár pedig nem — minden 2—3 esztendőben újra gyógyítsák.

Ha a csendőrséghez jelentkezőket elme- és idegbajokra, bujakóra gondosan megvizsgáljuk, nagyon ritka lesz a csendőrök közt az elmebajos. Veszélyeztetve inkább azok lesznek, kik tovább szolgálnak, az őrmesterek, tiszték, kiknél a vizsgálat alatt szerzett bujakór vagy iszákosság okozta az elmebajt. Mind a kettő ellen kell küzdeni s a mint láttuk, az iszákosság ellen védekezze a bujakór, ez ellen védekezve az iszákosság ellen is küzdeni. Különösen fontosnak tartom az iszákosság elleni küzdelmet. Ezen célból a csendőrszolgálatban tanítani kell a legénységet arra, hogy a csendőrnek sohasem szabad a józanságát elveszíteni, hogy a csendőr szolgálatában mindig mámor nélkül tiszta fejű legyen. Ennek egyedüli biztos módja, ha szeszest italt sohasem iszik, egyetlen pohár sör, egy-két deci bor, egy pohár pálinka elegendő ahhoz, hogy valaki a fegyverhasználatban, a nyomozás gondosságában akár hajszáluját félteljen s ez már pótolhatatlan mulasztásokhoz, szerencsétlenségekhez vezethet. Jó kis füzetet kellene írni arról, miért ne igyék a csendőr szeszest italt, hogy az sohasem használ, mindig láros, még élvezetnek is rossz dolog. Abstiniens szövethetést kellene a német, angol és svéd hadsereg mintájára a csendőrök között is lehetővé tenni, jutalmazni az abstinienseket, az iszákosság ellen való küzdelemben magukat kitüntető őrszerveket, őrmestereket s kíméletlenül büntetni, elbocsátani az iszákos csendőrt.

Nem tartom lehetetlennek — mire példa már külföldi vasutak személyezettel való ellátásánál van, — hogy idővel a csendőrök közé csak az vétessék fel, ki abstiniens fogadalmat tesz s csak az olyan csendőr is tartassék meg, nem akarok ezen dologba bele mélyedni, csak megemlítem, hogy a kitanításon, eljlesztésen kívül arról is gondoskodni kell, hogy a csendőrség élvezetel irás helyett másban is lethesse. Ilyen élvezet pl. az olvasás, őrskönyvtárak, csendőrlap alapítása, előadások

rendezése, (néptanítók felhasználásával) önképzés, sport, fatenyésztés, kertészet, méhészet, selyemtenyésztés, faragás, kosárfonás, kefekötés. Ilyen élvezetekre szoktatva, a csendőrség nagy kulturális hivatását eddig nem is gondolt fokban teljesíthetné. Ebből a jövő világából érdekes jelenség az a rendelet, melyet a csendőrség mostani felügyelője nem régen kiadott, t. i., hogy minden csendőr évente egy gyümölcsfát tartozik ültetni. Ennek a gyümölcsfának a gondozásával, hasznával járó öröme, az ivás élvezeténél sokkal többet érök és soha nem veszedelmeseik.

Ugyan ily módot kell követni a bujakór ellen való védekezéssel is, így az elmebajok számát a csendőrök-nél csak véletlenül létrejövő minimumra szállíthatjuk le, ez azt hiszem igen sok nyugdíjazást tesz feleslegessé, sok szerencsétlenséget hárít el és sok jó erőt tart meg a csendőrségnek.

Még a kitört elmebajokról kell azt megjegyezmem, hogy lehető legnagyobb humanizmussal — a nyugdíjazás és végkielégítésnél, de *feltétlenül szükséges, hogy ha valamilyen csendőr elmebajos lett, az tekintet nélkül arra, gyógyulhat-e vagy sem, a csendőrség köteleiből nékiép elbocsújtassék.* Ilyen rendelkezés van érvényben a német hadseregben — nálunk is üdvös volna, — egy későn felismert paralyticus tábornok háborúban az egész országot elveszítheti. Másrészt a szabadságolás iránti kérévényeknél a kifáradás, az idegesség s minden ideg- vagy elmebajra utaló tünet különös megfontolás és gondos utánvizsgálat tárgya kell, hogy legyen.

Helyesebbnek tartom, ha az ilyen kérévényeket személyes megvizsgálás kapcsán akár a honvédkórház szakorvosa felülvéleményezi, mintsem, hogy a megtagadott szabadságolás, mint eseteim mutatják, öngyilkossági kísérlethez, vagy más szerencsétlenségekhez vezessen.

Nem tartom kivethetetlenek, hogy évente legalább egyszer az egész csendőrségnek orvosiilag megvizsgál-tassék, a mely vizsgálat különösen ideg- és elmebajokra, iszakosságra és buja-torra irányuljon. Erre a célra *gondosan összeállított kérdőíveket kellene szerkeszteni s azokat szakorvossal átvizsgáltatni.* Ezekkel gondolom, hogy a csendőrségnél az elmebajok ellen sikeresen küzdeni lehet.

Végül köszönetemet nyújtanom Panajott tábornok ur ó méltóságának, kinek ezen ügy iránt való meleg érdeklődése, engem ezen nagyjelentőségű kérdéssel való foglalkozásra buzdított.

A gyanusított és a tanú.

Ita: *Szekely Vladimír* államrendőrségi fogalmazó.

III.

(Vége.)

A gyanusított ellen gyűjtendő bizonyítékok között a legfontosabb az élő bizonyíték: a tanu szava, mely gyakran *nindent* megmond s a tényállást teljesen fel-fedheti, a *közvetlen valóság* erejével hatván.

A büntető eljárásban tehát természetszerűen a tanu-

nak elsőrendű szerep jut. A tanu a vád lelke, a bizo-nyító eljárás gerince, vagy — az ellenesetben — a téves meggyanúsítás elhárítója, az ártatlan megvédője.

Rajta mulik minden. Ez áll különösen ott, ahol a büntető ügyek már a bíróság elé jutnak, de ugyanoly jelentősége van a tanunak a büntető ügyek *előnyomozataiban* is. A tanu ott utmutató, fonáladó, ki a tény-álladék s a bűnös megismeréséhez vezet, vagy legalább regejlőzi azt a csapást, melyen ehhez juthatunk.

Valamely bűncselekmény tényálladékát tehát első-sorban tanu utján kell igyekeznünk megállapítani. Ugyanúgy — tanu utján — kell eljárniuk, a mikor a gyanusított ellen adatokat gyűjtünk, vagy a bűnös kiderítésén fáradozunk.

Ebben kezünk járnak mindenkéltől azok a tanuk, a kik maguk jelentkeznek, vagy kiket a sérült, illetve káros, esetleg mások jelentenek be.

De akárhány esetben előfordul, hogy a rendelkezésre álló tanuk alig vagy semmit sem mondanak, végül vannak esetek, mikor ugy a bűncselekmény részletei, mint a bűnös kiléte homályban van, s tanuk egyáltalában nincsenek is.

Akkor a magunk fáradságával kell azok után járni, a kik akár közveden, akár közvetve tanukként szerepelhetnek, vallomásaikkal hasznos anyagot nyujtva.

A nyomozás első utja így tanukereséssé válik. Kutatására azoknak, a kik nyomot, fonalat adhatnak a nyomozó kezébe.

Itt irányadó elsősorban a bűncselekmény színhelye, s időbeli körülményei. Úgy egyik, mint másik megmondhatja, hol és miként kereshetünk tanukat.

Tegyük fel, hogy *Isván* gazda portájáról, mikor a házbeliek délután a csepélnél voltak, egy esomó ruhane-mű tűnt el. A tolvaj benyomhatta az ajtót, s kedve szerint garázdalkodott. Senki semmit sem tud kitérőül.

A csendőr alaposan kikérdezi erre a házbelieket, hogy mettől-meddig voltak távol. Kiderül, hogy délután négy órától — hat óráig maradt a ház magára. A csendőr most a szomszédokat kérdezetgi ki. Ki járt előttük, nem vettek-e valami gyanusít észre? Egyszerre Sára néni, a ki ott köteget mindig a harmadik ház kapujában visszaemlékszik, hogy *Kátsa* cigány igen is arra ment, igen sebtiben szedte a lábát, s battyú is volt nála.

Megvan a tolvaj. az előkerített tanu vezetett a nyomra. Kátsa cigány először sunyin tagadja, nyujtja, de Sára rázáfal.

A tanukeresés egyértelművé vált ebben az esetben a bűnös kikutatásával, s a sikeres nyomozáshoz vezető uton az első lépesővé lett.

Vegyünk egy más esetet. Elhagyott uton valamely házban gyilkosság történt. A tettesről sem a szomszéd-ság, sem az utca nem tud, nem hallott. A gyilkosság reggel félhétkor történt. Akkor járnak lakásról-lakásra az ujsághihordók. Egyik most rájön arra, hogy a kéré-deses időben egy fiatal embert látott abból a házból,

A zborói templom.

a hol a véres eset történt, kiosonni. Az illető szinte futólépésben sietett tovább s az első mellék-utca sarkán eltűnt. Megvan tehát a valószínű gyilkos személy-leírása.

Az effajta esetekben levélhordók, sütemény- és huskihordók, kofák, a kik a napnak bizonyos óráiban gépiesen megjelennek kítüzött helyeiken, vagy megteszik kijelölt utjaikat, igen használható felkutatandó tanuk. Sokszor a nélkül, hogy maguk tudnák.

Drezdában egy nap reggel öt órákor egy koffert, melyben egy feldarabolt holttest volt, az Albert-hídról az Elbába dobtak. Másnap reggel öt órákor detectiveket állítottak a hidra, a kik minden arra járót megkérdeztek, hogy az előbbi napokon is arra jártak-e, s nem látták-e a koffervívőket, esetleg nem voltak-e szemtanúi a bűncselekménynek. Egy gyári munkás, a ki, mint hogy írni-olvasni nem tudott, újságokkal nem törődött, kíváncsian vetette közbe, hogy minek kérdezik.

A detectivék elmondták. A munkás egy ideig gondolkozott, végre kibökte.

— No, ez borzasztó! Persze, hogy láttam. Ketten voltak. Ismerem is az egyiket. Ezelőtt fél évvel abba a pálinkásboltba járt, a hová én. A neve az... az... ejnye no! Hanzinak csufolták. A pálinkás különben többet tud mondani.

A detectivék elvezettették magukat a pálinkáshoz, s ott már könnyen állapították meg az egyik gyilkos kiletét. Hurokra került azután czinkostársával együtt.

A gyári munkás főtanúvá vált. A tanukeresés e módszere nélkül pedig bizonyára ismeretlen maradt volna a személye.

A tanügyjítés azonban ne csak esetről-esetre történjék. A nyomozónak bizonyos értelemben már előre

gondoskodnia kell «tanukról», az által, hogy különös figyelemben részesíti azokat, a kik hivatásuknál fogva inkább az emberek között élnek, s kiknek még akaraton kívül is módjuk van sok mindent észrevenni.

Ide tartoznak a kocsmárosok, kávéosok, szatócsok, pálinkások, pincézérek, kocsisok, szállodások, szibarúsok, éjjeli baktérek, stb. A nyomozónak ezekkel állandó összeköttetéseket kell fentartania, mert nagyon sok becses adat és észlelet kerül ki ezeknek a köréből, melyeket a nyomozásokban igen gyümölcsözőtől lehet felhasználni.

A tanukeresés azonban a tanu feltalálásával, felkutatásával még nem ért véget. Következik az aránylag még nehezebb rész: gyors mérlegelése annak, hogy ez vagy amaz a tanu mennyiben válhatik értékessé a nyomozásra, nyilatkozatai, megfigyelései megbízhatók-e, alapul vehetők-e a nyomozás munkájánál, avagy sem?

A nyomozó nem egyszer fogja észrevenni, hogy a megtörténtek visszaadásában milyen sajátos módon keveredik össze a valóság a fantáziával, milyen befolyása lehet abban az elfogultságnak, az önámításnak.

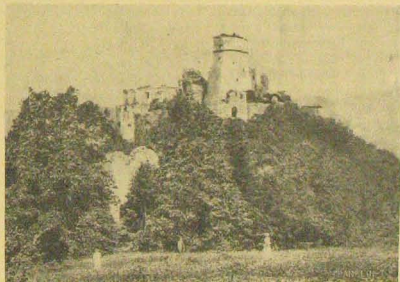
Különösen áll ez, mikor jobbára az emlékező képességre kell feleltetni. Ha megpróbáljuk, hogy valamely eseményt elmondatunk valakivel ma, majd ugyancsak hónapok múltán, nem egyszer más leírást kapunk. Ha két ember egyet látott, nem látott — egyet. Mindegyik más-másképen fogja elmondani azt az egyet. Hozzátesz, elvesz, más-más oldalról látva ugyanazt.

A fecsegő, temperamentumos ember másképp beszél, mint a hallgatag tőlvatos ember.

Nagyon óvatosaknak kell tehát lennünk, s a legjöhíszeműbb tanunál is bizonyos fentartással kell lennünk.

Nagyon sokat tesz például a kor is. Az ember értelmi és lelki kifejlődésének is ép úgy meg vannak a maga állomásai, mint a test kifejlődésének. Az érett férfi és javakorbéli asszony a legkevésbé távolódnak el a valótól.

A gyermek épenséggel nem megbízható tanu. Látóköre szűk és korlátolt.

A zborói vár romjai.

Hasonlók ehhez az aggkor emberei: a második gyermekkorban élők.

A nő rendszerint kevésbé megbízható tanu, mint a férfi.

Úgy a mint egy olasz közmondás szellemesen mondja:

— Az asszonyok mindig igazat mondanak, de sohasem egészen.

A nyomozónak azonban minden körülmények között fölünyben kell maradnia. Így bizonyos magaslátról kell néznie tárgyát. A mint onnan leszáll s belesik az emberrel együtt született gyarlóságokba, gyengeségekbe hamar elvesztheti lába alól a talajt s téved együtt a tévelygőkkel.

Csak biztos szem, erős ítélőképesség, s a helyzet feltétlen uralása szerezheti meg számára a nyomozás czélját — a sikert

ÁLTALÁNOS ISMERETEK.

A természet rendje.

Csak gondtalan gyermekész, — mely a látszatnak szűk korlátai közül nem tudott még kiemelkedni, — a könnyelmű ember, — kit csak a pillanat kellemes vagy kellemetlen behatása tart lefogva, — a fiatal leány, kinek szive csupán a szép iránt fogékony s minden olyantól irtózva fordul el, a mit az isteni kéz, neki nem tetsző mezbe öltöztetett, — és a tudatlan ember, szoktak zúgolódni a teremtés egynemely alkotása ellen, melynek hivatását felfogni nem bírván, azt egyszerűen fölöslegesnek tartják.

Hányszor hallottam, — különben okos embereket is, — kik felvetették a kérdést: vajjon mire való Isten teremtménye a czapa, mely csak rettegésére szolgál úgy a tenger lakóinak, mint magának az embernek?

Bizonyára mindenki ismeri a heringet, sőt egyet-kettőt minden évben el is fogyasztanak közülök. De ki tudja, mi a hering? Ki látta már a rajt, a mely Szent János éjjelén a tenger színén megindul, a millió és millió heringet, szorosan egymáshoz simulva, mint eleven szigeteket, szárazföldeket, kis világűrseket, melyeken még a hajók sem bírnak átörni?

Ez a heringek szerelmének időszaka, a mely tömeges, nagy szerelem vajmi súlyos következményekkel járna a földre, a tengerre s azok minden lakójára, ha a természet örök rendje nem gondoskodnék az egyensúly helyreállításáról.

Egy heringnek 35—40,000 tojása van! Roppant szaporaság, melylyel megközelítőleg sincs arányban az a 24 egész 25 millió métermázsa évi fogyasztás, a mely Európá lakosságára esik. E csekély fogyasztás mellett a hering úgy ellepné a tengert, hogy abban nem maradna viz!

Segít azonban az embernek, az egyensúly helyreállításában a tőkegadócz, mely halfaj kiválólag heringgel és sardellával táplálkozik; azonban maga a gadócz is még oly szapora, hogy szintén elarasztaná a tengert, ha nem sietne fogyasztására a tok és egyéb, kevésbé szapora halfaj; és hogy ezek fenyegetőleg el ne szaporodjanak, arról gondoskodik a tenger sakálja, a czapa, a mely csak egy-két eleven fiat szül évenként, de falánk-ságában és éhségében néha még azokat is elpusztítja!

Így áll a rend a rovarokra nézve is, a melyek a szárazföldet őrzik meg az ember számára.

Tekintsünk csak figyelemmel körül az erdő fái között s vegyük kissé élesebben szemügyre a mindannyiunk által ismert szilfát, a melynek hasábjait előszeretettel halljuk télen át kályhánkban pattogni és azt fogjuk látni, hogy egy 12 éves szil, egy év alatt 164,500 magot terem s ha mi sem gátolná, úgy ez a mag másik 12 év alatt 26,960 millió szilfát teremne.

Mi lenne a földből pár övtized alatt ezen fanem elszaporodása által, mely ma már csak a legszegényebb erdővidékeken tenyész: de szabad akarata érvényesül-tével, rövid időn az egész szárazföldet elborítaná? Mit tenne az ember, az állat, a többi növényzet, mely ma mind a földből él?

Meg lenne zavarva a természet egész rendje; sűrű erdő borítana mindent, kihalna az egyéb növényzet, majd a növényevő állatok, melyek nem érnék el a fák koronáit; kihálnának a ragadozók a kihalt táplálék során, kihalna a madársereg énekes világa, mert nem lenne rovarok, rovar, hiszen voltaképen e végpontból indult ki okoskodásom, ez a kis hóp a földről, mely azon esetben állana elő, ha a fák férgei ma megszűnnének létezni.

Böles kéz szórta őket fajokint, családonként külön-külön küldetéssel a földről szerteszt. Kimért, nagyobb vagy kisebb szaporasággal vannak megáldva, hogy pusztításuk is a teremtés rendjének megfelelő legyen, esetleges túlszaporodásuk ellen pedig fogyasztóik működjenek, az énekes madarak, a megkívánt arányban, fentartván a csodálatra méltó egyensúlyt.

A száz éves fenyőerdő betöltte hivatását mint erdő, de az életosztón tovább tengerre készítené, talán még más ötven vagy száz évig is és haszon nélkül foglalna a helyet.

Sogit tehát a természet: elküldi hernyóinak seregét, mely a fák tüit lerágja és a nedvképződés nem lévén raktározást a tüleveleken, túltelti magát a testet, a fa és kérge közé szivárogo s elválasztja azokat egymástól. Felhasználja ezt a kedvező alkalmat a rovarok egy serege, s befuródik a kérgen át az eleven húsbá és azt emésztve, a már is beteg fát halálos agóniába ejti, mely rohamosan segíti elő a végét, mert a rovarok sokasága a betegség nagyságával arányosan szaporodik s később más kisebb fajta rovarok által, de sokkal nagyobb mennyiségben váltakoz fel, a melyek azután porrá, televény-földé örlik a fát.

De ekkoron már új, zsenge erdő sarja árnyékolja be a sirt, melynek mélyén azonban az anya korántsem pihen, hanem táplálván, mint talaj az ifjú fát, maga is újra él abban.

Mert hiszen minden halálnak nyomában új élet fakad s még az emberi ajkon kilehelt utolsó sohaj szénsavát is, ha ma nem, holnap fogja fel egy felső virágimbó, vagy más egyéb, a mi szénsav táplálékra szorul.

Hogy tovább fejlődhessék az élet, azért következik be a halál minden szerves lénynél, úgy az embernél, mint az erdő fainál s mert önhalálát, öntudatosan vajmi kevés élő okozza, azért rendeli el azt a felsőbb hatalom, reá bocsátván a halál miázmáit, rovarok, bacillusok és egyéb alakjában.

És maga a rovar túlszaporodása ellen, ha betöltötte hivatását, más rovársereg s a madarak működése közre már akkor, midőn még hernyó alakjában lepi el a fát. Ha pedig már báb alakjában a föld alá bujtak, jó a vadkan, a varjú és kikaparja, kitorja őket onásta sírjukból s a felemészítésre szánt részt kérlelhetlenül elpusztítja.

Azoknak a sorsa sem kedvezőbb, melyek a fa kérge alatt báboznak, mert azokat a harkály s a zinege kopogtatja ki onnan, ha pedig már mint kifejlődött állatok ülnek ki a kéregre, akkor a zöld, a vörös harkály, s a varju legelkeseredettebb pusztítók.

Egész raja a madárseregnek vonul az olyan vidékre, a hol a rovark túlságosan elszaporodnak; de elvonulnak ismét, ha a túlszaporodott rést megsemmisítették.

Ennyire bőlesen tartja fenn a természet az egyensúlyt!

S midőn ezt a bőles egyensúlyt barbár kezekkel igyekeznek feloldani az ember: akkor még ő emel panaszt annak rendje ellen!

A vadkant lepuskázza, nem annyira a táplálék szükségessége, mint inkább vadászszendélyének kielégítése végett; szarkát, varjút ellenségnek tekint s különféle érvekkel indokoltan, örökös háborút visel az erdő és mező minden madara ellen, sőt teljesen hatalmába ejti magát a fát s az erdőt!

A rovarkat azonban sokkal kisebb teremtményeknek nézi, semhogy figyelmére méltán működésüket; sokkal rejtettebbnek találja zugait, semhogy azoknak bizonyos mértékben való pusztítását hasznosító eszelelménynek tekinteni; hagyja tehát szaporodni — s ha soknak találja számukat: a természet beosztását helyteleníti érte.

Pedig, a ki megfosztotta az erdő uralmától az állatvilágot; annak magának kellene abban háztartást folytatnia helyette. Elősegíteni a természet működését: a vén, vagy egymást háborító fákat irtani, az óralánczra függesztett vadkan agyarakat, melyek az erdőföldjét szántották, hogy termékenyvé tegyék a lehullott mag kikeltésére, keze munkájával, ásvóval, kápvál helyettesíteni, vagy pedig meghajolni a viszony előtt, a melyben minden a mi él, egymáshoz áll s céljainkat, örök rendjével csak látszólag akadályozza, de valójában elősegíti.

Képeinkhez.

Zboró.

Kedves hírrel lepte meg a földmivvelésügyi miniszter a magyar sziveket az által, hogy a magyar állam részére megvásárolta Clary és Aldringen Szigfrid gróf brüsszeli magyar-osztrák kövétől a zborói uradalmat és ezzel ez a szép Rákóczi-uradalom megint magyar kézre került, hogy tisztán azoknak a magyar szociális és közigazdasági céloknak szolgáljon, a melyek szolgálatára a hazafiasan kezelt nagybirtokok mindenütt, de különösen a perifériákon természetből hivatva vannak.

A zborói uradalom története a legérdekesebb és legváltozatosabb közül való. Bárfa város birtokában van egy kis füzet, a mely följegyezi az uradalom történetére vonatkozó adatokat, de a nép száján élő mondákat is. A hagyomány szerint ez az uradalom, mint Tuhutum vezér fiának, Moglódnak birtoka jutott magyar kézre. Ez a Moglód ura volt Moglódvárnak is, a mely azonos a mostani Kapi-várral. A tatárpusztítás után IV. Béla király tarczai Makónak, egyik hű emberének adományozta az uradalmat. Ettől a főúrtól származtatják a vidék Makovicza nevét. A mohácsi vész után a Zápolya-párti Tarczay-családtól I. Ferdinánd elvette és Serédy Györgynek, egyik hű vezérének adományozta. A törté-

nelmi adatok szerint 1601-ben került 80,000 aranyért Rákóczi Zsigmond birtokába, a ki akkor Borsod és Torna vármegyének főispánja volt. Előbb közel felszázadig az Osztróvszki lengyel hercegi családé volt az uradalom, Serédy Zsuzsánna, Serédy Gáspár leányának hozományaképen.

A sárosvármegyei és a szomszéd lengyel vidéki népmonda szerint nem így esett meg a birtokváltás. A monda egész regényes történetet fűz a zborói uradalomnak Rákóczi kézre kerüléséhez. A hagyomány szerint Rákóczi János a nagysárosi vár ura jó barátságban élt Serédy Gáspárral és egy lakoma közben a következő megjegyzést tette: Barátom, te szerencsés ember vagy, hogy olyan nagy hatalmad van és olyan pompás várad. Tudd meg, hogy én is szerettem volna megszerezni ezt a birtokot és 16,000 aranyat kínáltam érte, sőt most is szívesen megadnám.

— Ne feleld el, barátom, hogy mesés árat kínálsz, — válaszolt Serédy, — vigyázz, mert megbánhatod, ha komolyan veszem a dolgot.

— Nem bánom, — válaszolt hirtelen Rákóczi, — tanuk előtt is azt mondom. És rámutatott az asztalnál ülő vendégekre.

Serédy csak azt kötötte ki, hogy minden arany ugyanabból az évből legyen és a vételarat egy esztendő alatt megkapja. Serédynek, bár csak két leánygyermeké volt, nem volt szándéka a birtoktól megválni. Azt remélte, hogy Rákóczi János (a fejedelem nagyatyja) nem fogja tudni a föltételeket teljesíteni. Mégis folyton növekedő aggodalommal nézett a fizetési hatánap elé. A nevezetes napon már reggel föltűnt Rákóczi János fényes csapata. Serédy elébe rogyott látogatójának, átvizsgálva egyenkint a 16,000 darab aranyat, és egy utolsó pillantást vetve a zborói várra, ezekkel a szavakkal: — Elvesztettem a fogadást, — halva rogyott össze. Ez 1556-ban történt volna.

A Rákóczi-családnak kedves birtoka volt Zboró és fényes napokat látott. Különösen I. Rákóczi Ferencz

A zborói kastély.

alatt, a ki itt tartotta fényes lakodalmát Zrinyi Ilonával, II. Rákóczi Ferencz diadalmának anyjával. (A fejedelem maga nevezi anyját egyik francia levélben úgy, hogy ma mére glorieuse.) Tudjuk, hogy a zborói birtok II. Rákóczinak kedves tartózkodási helye volt.

A Thököly-féle szabadságharc leverése után császári csapatok vették ostrom alá a zborói várkastélyt. Az őrség egy esztendei védelem után, 1683-ban földalta. A császáriak rommá pusztították a fejedelmi kastélyt. Az uradalom Rákóczi Julia kezével az Aspremont osztrák mágnás-család kezére jutott. A múlt század ötvenes éveiben véghez vitt telekkönyvi helyszínelés Erdődy Mária, született Aspremont grófné tulajdonul jegyezte föl az uradalmat. A 90-es évek végén Erdődy Rudolf és István grófok egy fakereskedő czégnek adták el, míg 1898-ban a Clary és Aldringen osztrák grófi család szerezte meg.

Most jutott megint a nemzeti grófi család gondoskodásából magyar kézre, és remélhetőleg most már mindvégig magyar kézen is marad minden, a mi a birtokon a magyar nemzet kegyeltes tisztelőinek méltó tárgya. Történelmi ereklyéül marad fenn a várkastély, a kaporna, és a száz hársfa. A közel másfélezer holdnyi mezőgazdasági terület a kivándorlás ellen való harcban fogja segíteni a kormányt, és bizonyára a környékbeli nép fogja a hasznát látni annak a negyedfélezer holdnyi erdőbirtoknak is, a mely az állami erdészet kezelésében marad.

Ez a birtokvásárlás a magyar nemzet történelmi kincstárát szaporítja. A nemzeti öntudat erősödik azzal, ha a történelmi hagyományokat okosan ápoljuk. A jövő küzdelmeiben a multak sikerei és erőfeszítései acélozzák a nemzet erőt. A most élő nemzedék hálásan veszi tudomásul, hogy Zborón újabb bucsújáró helyet kapott a nemzeti kegyelet.

HIREK.

Összpontosítás. Bredicianu Coriolán, lugosi ügyvéd és a németbogsáni kerület volt országgyűlési képviselője mandátumának a Curia által történt megsemmisítése következtében a február 7-én a németbogsáni választókerületben megtartandó képviselőválasztáshoz, tekintettel az izgatott kedélyállapotokra és ennek folytán keletkező törvénysértések megállítására, a belügyminiszter rendelete folytán már most 320 csendőr és megfelelő számmal tiszt összpontosították, a választás napján pedig egy törzéstiszt parancsnoklása alatt nyolcz főtiszt és 600 csendőr fogja a rendet fenntartani.

Sztrájk. A borsodmegyei Sajókaza határában levő „Hazai üveggyár”-nak mintegy 70 munkása, béremelés követelésével január 25-én sztrájkba lépett. A sztrájkolók követelését a gyár igazgatósága teljesíteni nem hajlandó. Az eddig esedékes viselkedő sztrájkolók között a rendet Matuz György járásörmester, sajókazai őrsparancsnok három csendőrral tartja fenn.

Fegyverhasználat bíróválasztáson. Poplák szebenmegyei községben január 23-án bíróválasztás alkalmával Papp János őrsvezető a neki ellenszegült Szirb Zakharia ottani lakos ellen szuronyfegyvert használt, minek következtében Szirb — bár sérülése könnyebb természetűnek látszott, — 25-én éjjel meghalt. A vizsgálat megindított.

Verekedő favágók. A pojánamőri fatelepnek mintegy 40 román munkása, a görögkeleti ünnepekre haza menendő, az utjukba eső Ruzskabányán, Hertl Ödön koresmájába tértek be, hogy ott megháljanak. A koresmában bepálinkázva, a felmerült nézeteltéréseket rövid szünet után, egy parázs verekedéssel akarták maguk között elintézni. A nagyobbrészt baltákkal felfegyverezve volt munkások verekedésének láttára a koresmárosné megijedt és a koresmával szemben levő csendőrlaktanyába futott és segélyt kért. A jelentés vétele után Prohászka Dezső cz. őrmester, ottani őrsparancsnok Balázs István csendőrt és Szabó József próbacsendőrt a helyszínére azonnal kivezényelte, maga pedig csak károsan szintén a verekedéshez futott, hol a járórral szuronyt szegezgetve a verekedőket a koresmából az utczára szorította; a munkások erre a feletti dübükben, hogy a koresmából kiszorították őket, a csendőröket megtámadták és Presbán Constantin fejszéjét Balázs csendőrhöz dobta és azt fejen is találta. A csendőr szuronyával támadója felé döfött ugyan, de nem találta, ekkor Presbán fivére Szimidon a kezében volt bittal Prohászka őrmestert támadta meg, kinek védelmére Balázs és az időközben felszerelten szintén oda ment Zsarkó csendőr, Presbán Szimidrin felé jobbról és balról egy-egy szuronydöfést, míg a megtámadott Prohászka őrmester kardjával egy szurást intézett, mire Presbán Szimidrin találva összeesett és nyomban meghalt. A verekedők ezt látva és az ekközben a koresmáros által a koresma udvarán vadászfegyveréből tett két lövést hallva, megijedtek és elfutottak, úgy hogy közülök csak a Balázs csendőrt fejszéjével megbodott Presbán Constantint sikerült elfogni.

KÜLÖNFÉLÉK.

A fekvés hatása az emberi elmére. A tudósok régóta bizonyítgatják, hogy fekvés közben az ember jobban kifejtheti szellemi képességeit, mint ülő, vagy álló helyzetben. S csakugyan sok kiváló, híres emberről jegyezték föl, hogy nagyon szereti a fekvést. Brindley Jakab, híres vízépítész, valahányszor valami nagy terven dolgozott, ágyba fektűt s ott maradt, míg feladatát meg nem oldotta. Lord Melbourne angol miniszterelnök fekre intézte el legfontosabb dolgait. Thomson a restséget mint valami szépművészetet kultiválta s tanközleményeit ágyban fekte írta. Pope szintén rögtön lefeküdt, ha a költői lelkesedés megszállta. Heine egészséges korában is egész napokon át fektűt az ágyban s ott írta legjobban versét, úgy, hogy mikor felkelt szobájába telve volt papírlapokkal. Más híres férfiak hosszú alvók voltak. A többi közt Walter Scott naponként legalább tíz óráig aludt.

Wellington és I. Napoleon minden percében s bármely helyen képes volt elaludni.

A névjegy története. Kínában már ősidőktől fogva, de Európában csak a tizenhatodik század óta ismerik a névjegyet. A látszat szerint Velenczében használták először, de az újabb kutatások nyomán kiderült, hogy Németországból került oda és pedig német diákok révén, a kik Páduában végeztek tanulmányaikat. Ezek a diákok tanulmányaik befejeztével látogatást tettek tanáraiknál, ha nem találtak otthon, a látogatójegyüket hagyták nála. Ez a szokás, mely a mai divatnak is megfelelő, mint az a páduai tanárok leveléből látszik, Olaszországban akkoriban újság volt. Rövid ideje Velenczében találtak egy ilyen névjegyet. A páduai Centarini Giacomo tanár 1472 január 15-én, mint valami látványosságot, level kíséretében egyik barátjának küldte s furcsának találja, hogy mert nem találta otthon tanítványa, azt a nevével ellátott papirost hagyta nála. A névjegy közepén «Espoir me confort» aláírással színes czimer látható.

Fehér rabszolgák Amerikában. Sokat irtak már azokról a keresői tapasztalatokról, melyeket európai bevándorlók Amerikában szereznek. Most ismét oly esetről értesítenek, hogy hét európai hónapokig volt kénytelen kényszermunkát végezni, s a ragyogó ígéreteknek e százanadó áldozatai nemrég tértek vissza Newyorkba. Októberben az épülőfélben levő North-Carolina-vasutal oly szerződést kötöttek, hogy ez napi 12 korona fizetéssel irtokoknak alkalmazza őket. Reményekkel eltelve mentek le délre Altapasha, honnan még hat óráig utaztak erdős hegyvidékeken keresztül. Mikor célhoz értek, nyomban kiábrándultak. A bevándorlókat négerekkel együtt szállásolták el s ágyuk nem kaptak mást, mint csupasz deszkát. A felügyelő semmibe vette tiltakozásukat s revolverrel kényszerítette őket, hogy az alagutba menjenek s ásóval és kapával dolgozzanak. Kettőnek sikerült megmenekülnie, de később elfogták s visszavitték őket a kerületi főnökhöz hurcolták, ki minden kihallgatás nélkül husz napi meglánczolásra ítélte őket. Így meglánczolva visszavitték a szerencsétleneket a telepre, hol követ kellett törniök. Végre sikerült levelet írniök Washingtonba az igazságügyi osztályba, pár nap múlva egy államügyész jelent meg a telepen, a sheriffet s több hivatalnokot rabszolgatartás miatt vád alá helyezték, a charlottei törvényszék pedig a vasutársaságot 15,000 korona pénzbüntetésre ítélte.

Szerkesztői üzenetek.

A szolgálatnál kapcsolatos kérdésekre a szerkesztőség nem válaszol.

W. örmester. II. ker. Jégverem-utca 5. sz.

P. T. Készségét köszönjük. Az egyik fejléc különösen jó. Lapunk anyagi viszonyai és terjedelme azonban most még nem engedik, hogy fejléceket is hozzassunk, ezért szives ajánlatát csak a jövőre nézve fogadhatjuk el.

K. J. tiszthelyettes. Főelőleges és felette körülményes munka volna olvasóink sorsjegyeit nyilvántartani, annál is inkább, mert az előfizetőink ily irányú kérdéseire — rendelkezésre álló összeköttetéseink révén — a nyilvántartás nélkül is adhatunk felvilágosítást.

R. örsvezető. 1. Forduljon felvilágosításért a szakaszparancsnoksághoz. 2. A gazda a megbetegedett eselődöt hat héten át tartozik saját költségén gyógykezelni. Hogy a gyógykezelés magánlakásán vagy kórházban történjék-e, az a betegség természetétől és a gazda elhatározásától függ.

Érdeklődő. 1. A belügyminiszteri államtitkár: futaki gróf Hadik János. A belügyminiszter kiküldöttje: hendi Szabó László belügyminiszteri tanácsos. Megjegyezzük, hogy ezt az előjárók

és tisztviselők névlajstromából kiolvashatta volna. 2. Kérdezz meg az örsparancsnokától.

S. J. örmester. Attól függ, hogy az illető szolgálatteljesítés közben kapta-e a sérülést vagy sem. Ugyanis az 1873. II. tcz. 2. §-a szerint azok, a kik szolgálatteljesítés közben sérültek meg oly módon, hogy a csendőrségi szolgálatra képtelenek ugyan, de polgári hivataloknál még alkalmazhatók, tekintet nélkül szolgálati idejük tartamára, igényeljék bírnak állami szolgálatban való alkalmazására, tehát igényjogosultsági igazolványra is. Ilyen állami polgári alkalmazás esetén a nyugdíj csak azon összeg erejéig lesz beszüntetve, a mennyivel az új állással járó javadalmazás a nyugdíjjal együtt nagyobb annál a javadalmazásnál, melynek alapján a nyugdíjazás történt.

FEJTÖRŐK.

Képtalány.

Verstalány.

Három első betűm nem egész és nem egy,
Három végóm átik, mert magától nem megy,
Egészet nézni utalat,
Pedig ember ő, nem állat!

Számrejtvény.

0	7	2	3	1
6	8	5	9	5

Ezen számok úgy helyezendők el a koczkákban, hogy összeadva 100,000-t kapjunk.

Megfejtési határidő: 1907 február 12-én.

Mind a három talányt megfejtők között egy darab Erzsébet- királyné sanatoriumi sorsjegy lesz kisorsolva.

*

Lapunk 3. számában közölt számrejtvény helyes megfejtése:

3	3	3
3	4	3
3	3	3

Helyesen megfejtették: Ocskó Mihály csendőr, Dorog; Dömölky János örm. és neje Zsámbokré; Ambrus Imre csendőr Píngova; Ehrmann M. jörm. Fehértemplom; Krassnokvajdai csendőrsz; Kázmér F. örm., Uhlar őrszót Csonotos; Biró Ferenc őrszvető, Popovics Gy. csendőr Dubrova; Ulmándinger Károly pr. csendőr Lerynek; Pap János örsv. Szászvár.

*

A kisorsolt jutalmat Ocskó Mihály csendőrnek Dorogra elküldöttük.

HIVATALOS RÉSZ.

Közigazgatási döntvények.

Talult sebzett vadnak eltulajdonítása ügyében nem a közigazgatási hatóság, hanem a kir. bíróság illetékes.

(Minisztertanács: 1906. december 21. 45920/1906. I. M. sz. a.)

*

A Duna folyónak Horvát-Szlavon országokkal határos részein, valamint a Duna ezen részeinek árvizeléstől járt ármentesítetlen területein a halászati tilalmak nem állanak fenn.

(A földmivvelésügyi miniszternek 1906. május 15-én 83541/1905. sz. a. határozata.)

SZEMÉLYI ÜGYEK.

Okiratilag megdicsértett:

a m. kir. VI. sz. csendőrkürelleti parancsnokság által, Steiner Pál győri szárnybeli őrmester, 13 évi csendőrségi szolgálata alatt a közbiztonsági szolgálat terén kifejtett hasznos és eredményes tevékenységeért, valamint őrsének rendes vezetése, alárendeltjeinek czélszerű oktatása s helyes befolyalásáért.

Áthelyezettek:

a m. kir. honvédelmi miniszter úrnak 1906. évi december 27-én kelt 117,698/16. sz. rendeletével Milován Mihály járásőrmester, a IV.-től a III.,

Keresztesi Mihály járásőrmester pedig a III.-tól a IV. sz. csendőrkürelleti parancsnoksághoz.

Előléptettek:

1907. január hó 1-vel, a IV. sz. csendőrkürelletnél:

Albert Mózes, Lippai János, Bokor József, Soós István I., Bielanicz Győző, Károlyi István, Dusári György és Isvánkúti Béla őrsvezetők, czimzetes őrmesterekké;

Papp Antal, Szandtner Nándor, Derecskei Imre, Molnár Miklós és Pálly Imre czimzetes őrsvezetők valóságos őrsvezetőkklé.

Lovaglási jutalomdíj.

Sándor Gábor III. sz. csendőrkürelletbeli lovas cz. őrsvezető, az 51/635. sz. legénységi szolgálati lónak 1903. évi december hó 1. óta, tehát három éven túl megszaktítás nélkül történt lovaglása és szolgálatképes állapotban való bemutatásáért, az első három évre illetékes három darab 10 koronás,

Gaggi Lajos lovas csendőrz. őrsvezető pedig az 57/467 sz. legénységi szolgálati lónak 1902. évi november hó 1. óta, tehát négy éven túl megszaktítás nélküli lovaglása és szolgálatképes állapotban való bemutatásáért a negyedik évre illetékes egy darab 10 koronás arany jutalomdíjban részesültek.

Katonai szolgálati jellel elláttattak:

12 évi tényleges szolgálat után, a IV. sz. csendőrkürelletnél: Szentkirályi Miklós járásőrmester és Keresztes Mihály cz. őrmester, az V. sz. csendőrkürelletnél: Szalaky Erazmus őrsvezető.

Járőrvezetői jelvényvel elláttattak:

Baráth Károly, Molnár Péter, Homola János, Geréb Miklós, Vadász János, Erdei István, Lukács István, Lépes György, Molnár Imre, Soltész István, Zajdon Vilmos, Kisaszdóni Lajos, Lukács Elek, Kozma Ferencz, Bándli József, Gyulai Pál, Fajzi Gyula, Gál Ferencz, II. Tóth Sándor, Farkas Gerzon, Dömötör István, Szabó László, Balla Sándor, Kelemen János, Sipos András, Barizs Lajos, Horváth Antal III., Márku János, Muller József, Strebeli János, Ruskai Ferencz, Szabó Miklós, Mályi Ignác, Szarvaszói György, Fekete Sándor és Szilágyi András IV. sz. csendőrkürelletbeli csendőrök.

Névváltoztatás.

A m. kir. belügyminiszter úr 1906. december 14-én kelt 126,450/III. c. sz. rendeletével megengedte, hogy Jedinak Ferencz, V. sz. csendőrkürelletbeli próbacsendőrz. vezetőknévét «Jeles»-re változtathassa.

Házasságra léptek:

a III. sz. csendőrkürellet állományában:

Deáky Ignác őrmester Bedő Viktóriával, január hó 6-án, Battonyán;

az V. sz. csendőrkürellet állományában:

Nagy István I. őrmester Kalina Mária Stefániával, január hó 19-én, Ujbányán;

a VII. sz. csendőrkürellet állományában:

Gál Péter cz. őrsvezető özv. Pakucs Józsefné, szül. Kanyó Máriával, 1906. december 26-án, Nagyborosnyón.

PÁLYÁZATOK.

Egy fogházfelügyelői állás az eperjesi kir. törvényezéki fogháznál. Fizetés pótlékkal 1400 korona. Természetbeni lakás. Magyar nyelv szóban és írásban. Négy középiskolai osztály. Kérvények az eperjesi kir. ügyészéghoz 1907 évi február hó 8-ig.

Egy irodai állás a nagybecskereki kir. törvényezéknél. Fizetés pótlékkal 1400 korona. Lakpénz 360 kor. Magyar nyelv szóban és írásban. Lehetőleg német, szerb és román nyelv bírása. Négy középiskolai osztály. Telekkönyvi vizsga. Kérvények a nagybecskereki kir. törvényezék elnökéhez 1907. évi február hó 9-ig.

Az orozvári folyamalmegvizsgálói állás a pozsonyi m. kir. folyamalmérnöki hivatalnál. Fizetés 800 korona. Lakpénz 100 korona. Irodatalány 12 korona. Napidíj a kiküldetés minősége szerint 2—4 korona. Magyar nyelv szóban és írásban. Egyszerű fogalmazványok szerkesztéséhez való képesség. Métermérték ismerete. Hajózáshoz rajzolásban jártasnak előnyben részesülnek. Egy évi próbaidő. Folyamalmegvizsgálói gyakorlati vizsga. Kérvények a pozsonyi m. kir. folyamalmérnöki hivatalhoz 1907 évi márczius hó 1-ig.